



Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Kompetanselandskapet's endringer i
kunst og håndverk

The competence landscapes changes in
arts and craft

Marie Lie Jensen

GBPEL412: Bacheloroppgave, vitenskapsteori og
forskningsmetode

Høgskolen på Vestlandet

02.06.2020

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Innholdsfortegnelse

1 Abstract	2
2 innledning	3
2.1 Bakgrunn for problemstilling	5
2.2 Problemstilling	7
2.3 Oppgavens oppbygging	7
3 Sentrale begrep	7
3.1 Kompetanselandskap	7
3.2 Rammeplan	7
3.3 Vekttall	8
3.4 Lærerløftet	8
4 Teori - Kompetanselandskap	9
4.1 Kompetanse	9
4.2 Status	10
4.3 Satsing	12
4.4 Vurdering i faget	13
4.5 Tilbakemelding	13
5 Metode	14
6 Analyse	15
Den obligatoriske delen av allmennlærerutdanningen(1992) i de tre første årene:	15
Den obligatoriske delen av grunnskolelærerutdanningen 1.-7. trinn (2010) i de tre første årene:	16
6.1 Obligatoriske fag	16
6.2 Pedagogikk	17
6.3 Kunst og håndverk	18
7 Drøfting	19
8 Konklusjon	21
9 Litteraturliste	22

1 Abstract

The purpose of this paper is look at how the competencelandscape of arts and crafts has changed, with the change of the National Curriculum for the education of teachers. To examine this problem the paper will first go through what the competencelandscape of arts and crafts look like today, this includes how the norwegian politicians look at arts and craft, how school owners consider the subject and the subjects general standing in society. The paper will then go on to analyse two different National Curriculums. The first one is the *Rammeplan for allmennlærer 4-årig utdanning* from 1992, and the second one is the *Rammeplan for grunnskolelærerutdanning 1-7 og 5-10* from 2010. The reason for not including the newest National Curriculum, is that at the time the paper was started, the curriculum was not finish and have not been operative long enough for it to have had an effect on arts and crafts standing. When comparing these two curriculums, one can see a change in how many subjects are obligatory and in how precise the explanation of each subjects content. In removing arts and craft from the obligatory part of the teacher education program and then failing to demand student points in this subject for grad 1. to 7, one can safely assume that there are teachers teaching arts and craft that have no formal education in the subject matter. These results implicate that the changes in curriculum has had a profound impact on arts and crafts standing in society, together with the introduction of the national testing and the PISA test.

2 innledning

Gjennom skolegangen min er det få fag jeg har opplevd mestring i, unntakene var matematikk og kunst & håndverk¹. Her koste jeg meg med faget og presterte over gjennomsnittet. Barneskolen jeg gikk på, hadde et ekstra øye på de praktisk-estetiske fagene, selv på SFO var det et poeng å ha forskjellige praktisk-estetiske oppgaver som elevene kunne holde på med. Jeg lærte å sy, strikke, hekle og brodere, samt å jobbe med treverk. Selv var jeg mest interessert i de forskjellige teknikkene knyttet til tekstil, men jeg kan huske at flere elever fikk lære å bruke svipenn for å dekorere verkene sine. På slutten av barneskolen utredet PPt meg for dysleksi, hvilket forklarte

¹ Kunst og Håndverk vil heretter bli referert til som K&H.

hvorfor de fleste litterære fag hadde vært utfordrende. Følelsen av nederlag, sammen med den vonde klumpen i magen, er noe jeg husker godt fra barneskolen. For meg var K&H ett av de fagene der jeg kunne finne sinnsro. Det ble et av de stedene jeg ikke følte meg annerledes. Faget var "lett" og jeg var flink. Kunst & håndverk var essensielt for min trivsel på skolen, fordi faget bekreftet at jeg også kunne prestere.

Ettersom jeg ble eldre, ble jeg oppmerksom på at det ikke var alle som følte det samme som meg. På ungdomskolen var plutselig flertallet mindre entusiastiske når vi skulle ha K&H. Som ungdomsskoleelev hadde jeg ikke kapasitet til å legge merke til dette i min egen glede rundt faget. Derimot var det på videregående at jeg la merke til hvor utrolig få det var som valgte å ta mer kunst & håndverk. Visuelle kunstoffag var ett av fagene jeg valgte å ha 2. året, der var vi to kunstklasser bestående av 25 elever per. På skolen var det omkring 600 elever, og av disse 600 elevene var det kun 11 elever som valgte Visuellekunstoffag 2. Igjen tenkte jeg ikke så mye over dette, men da jeg begynte på grunnskolelærerutdanningen og valgte K&H som et av mine hovedfag dukket tanken opp. På studiet var vi totalt 30 studenter som valgte dette faget fra årskullet vårt på ca 170 studenter.

For meg var det å ha lærere som var gode i K&H viktig da jeg vokste opp og det fortsatte å være viktig for meg, selv i voksen alder. Uten K&H er det ikke sikkert jeg hadde kommet meg så langt i utdanningen min som jeg er nå. Nå som jeg er blitt bevisst på den tilsynelatende økende mangelen av fagkompetente lærere innenfor K&H faget, har jeg begynt å reflektere rundt emnet. Hvor mange faglærere er det egentlig på barneskoler? Var jeg bare heldig som fikk lærere samt en SFO som hadde fokus på praktisk-estetiske fag? I flere av praksisperiodene mine har jeg hørt om lærere som må ha K&H, selv om de ikke har utdanning i faget eller motivasjon for å undervise i det. Hvorfor er det sånn at lærere som ikke ønsker å undervise i faget blir tvunget til det? Og videre at lærerne som faktisk ønsker å undervise i faget, men ikke har kompetansen, får avslag på søknadene sine når de ønsker videreutdanning? Med tanke på når politikerne sier at vi skal satse på praktisk-estetiske fag, hvorfor er det så få lærere som får innvilget videreutdanning innen K&H faget? Regjeringen skriver at i 2020 ble det innvilget 3863 søknader om videreutdanning i 3 av de prioriterte fagene, matematikk, engelsk og norsk (regjeringen.no, 2020). Til sammenligning ble det

innvilget 297 søknader i de praktiske og estetiske fagene, hvilket er under 10% av søknadene innvilget i de prioriterte fagene (regjeringen.no, 2020).

De praktisk-estetiske fagene kan gi en helt annen form for mestring og følelse av menneskeverd ved å la elevene skape noe av verdi, da i motsetning til å, for eksempel løse et vanskelig matematikk stykke. Beklageligvis kan det se ut som at mange medstudenter og lærere ikke deler dette synspunktet. Hvor kommer denne holdningen fra? For å finne svar på noen av disse spørsmålene har jeg gjort en komparativ analyse av to forskjellige rammeplaner for lærerutdanningen. Analysen skal avdekke om det er en grunn til negative holdninger overfor K&H faget.

2.1 Bakgrunn for problemstilling

Kunnskapsdepartementet jobber jevnt med å forbedre lærerutdanningen og begynneropplæringen. Høsten 2016 skjedde det første opptaket til lærerutdanningen hvor fremtidige lærere måtte ha minimum 3 i karakter i norskfaget og karakter 4 i matematikkfaget fra videregående opplæring. Dette ble gjort for å sikre kvaliteten på fremtidige elevers undervisning. Regjeringen.no (2018) skriver at selv om det er mye positivt i skolen er det fremdeles for mange elever som ikke lærer seg å skrive, lese og regne godt nok. På nettsidene til regjeringen står det i lærerstrategien at alle elever skal møte lærere med fordypning innenfor matematikk, engelsk og norsk.

I 2013 skrev den tidligere kunnskapsministeren Torbjørn Røe Isaksen på regjeringens nettside at «Med regjeringens første budsjett skjer det et taktskifte i etter- og videreutdanningen av lærere. Vi styrker alle ledd i utdanningskjeden [...]» (regjeringen, 2013). Isaksen fortsetter med å påpeke at regjeringen ønsker å skape de beste forutsetningene for elevene i dag og at de tror den beste måten å gjøre dette på er ved å styrke lærere og deres kompetanse. Dette blir igjen tema noen år senere av nåværende Kunnskaps – og integreringsminister Jan Tore Sanner. Han hevder at dersom elevene skal få tidlig hjelp, samt få mer ut av undervisningen, må det være større lærertetthet rundt elevene og lærerne må ha en solid kompetanse. «Med lærerspesialistordningen vil flere dyktige lærere bli værende i klasserommene, og med

satsingen på videreutdanning vil enda flere lærere få faglig fordypning. Det vil gjøre dem enda bedre til å undervise [...]» (regjeringen.no, 2018).

Selv om regjeringens kunnskapsdepartementet gjentatte ganger ytrer at de ønsker å styrke læreryrket og begynneropplæringen, er det ikke alle fagene de trekker frem. Fagene som blir satt høyest er oftest skrive fagene som matematikk, norsk og engelsk. Hva betyr dette for de andre fagene i grunnopplæringen? Gjennom denne prosessen for å styrke grunnskolen og utdanningen til de unge, er det noen fag som har falt fra. I fagene KRLE, naturfag, mat og helse, gym og K&H er det ikke satt noen krav til studiepoeng, altså lærerens utdanning innenfor faget. På utdanningsdirektoratet sine nettsider står det «For å undervise i fagene norsk, samisk, norsk tegnspråk, engelsk og matematikk på barnetrinnet må den som skal undervise ha 30 studiepoeng [...]» (udir.no, 2017). Noe som betyr at det ikke påkreves å ha utdanning for å kunne undervise i KRLE, samfunnsfag, naturfag, K&H, mat og helse, musikk og kroppsøving trenger ikke lærere ha studert fagene i løpet av sin utdanning.

Fag som KRLE, samfunnsfag, naturfag og kroppsøving er alle en del av den tiårige grunnskoleutdanningen. Dette betyr at det finnes lærere som underviser på barneskolen med videregående kompetanse innen de nevnte fagene. Videregående kompetanse blir ansett som god nok for å kunne undervise på 1. til 7. trinn. Det er og slik at i fagene musikk, mat og helse samt K&H er det ingen krav om studiepoeng. Forskjellen her er at disse fagene ikke er obligatoriske på videregående. Det vil si at med mindre studenten har bevisst søkt seg inn på en linje med disse fagene, vil studenten ikke ha hatt praktisk-estetiske fag annet enn kroppsøving siden ungdomskolen.

I 2013 publiserte Kari Doseh Opstad en artikkel hvor hun så på hvor mange lærerstudenter som hadde videreutdanning innen K&H faget. I introen skriver hun at hele 90% av lærerstudentene på grunnskoleutdanningen 1. - 7. ikke hadde studert K&H faget utover deres kompetanse fra grunnskolen. Med inspirasjon fra denne artikkelen blir fokuset i denne oppgaven kunst & håndverk og dets mangel på lærere med kompetanse innenfor faget.

2.2 Problemstilling

Hvordan har mulige endringer i rammeplanen påvirket kompetanselandskapet til kunst og håndverk?

2.3 Oppgavens oppbygging

I denne teksten vil først ta for seg sentrale begrep. Videre kommer teoridelen som i hovedsak tar for seg kompetanselandskapet til K&H faget. Etter teoridelen kommer metodedelen, her står det skrevet litt om hvordan oppgaven har blitt jobbet med og hvilke metoder som er blitt brukt for å komme frem til forskningsresultatene som blir nevnt senere i teksten. Deretter legges funnene frem og resultatene ved granskning av rammeplanene fra 2010 og 1992. Årsaken bak valget av disse to rammeplanene ligger ved at de har vært gjeldende for tre læreplaner, M87, L97 og LK06. Deretter kommer drøftedelen som sette søkelys på hvordan endringene i rammeplanene kan ha en mulig effekt på kompetanselandskapet til K&H.

3 Sentrale begrep

3.1 Kompetanselandskap

Begrepet kompetanselandskap skal bli utarbeidet i teoridelen. Kompetanselandskapet er et paraplybegrep for å forene diskursen rundt kompetansen innad og utad et fagfelt. Det vil si for eksempel politikeres synspunkt, fagfolks synspunkt og allmennhetens synspunkt på faget. Det inkluderer fagets status og om det er satsing innad i faget.

3.2 Rammeplan

Rammeplanen er oppsettet for læreropplæringen. Denne planen viser hvilke fag som er obligatoriske og hvor mange studiepoeng som er nødvendig i disse fagene.

Rammeplanen gir også et oppsett på når de obligatoriske fagene skal undervises og hvilke valgfag studentene kan velge. Den gir også uttrykk for antall undervisningsfag en uteksaminert lærerstudent skal ha på plass før de havner i arbeid. Den nye rammeplanen for grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7 og 5-10 er nå ute. En av de store forskjellene mellom den nye rammeplanen og dens forgjenger er at studiet ikke lenger er et bachelorstudium, men et masterstudium.

3.3 Vekttall

Når en studerer på høyere nivå, det vil si høyskole eller universitet, får man tildelt studiepoeng for hvert fullført fagsemester. Systemet vi bruker i dag er studiepoeng, hvor en får 15 eller 30 studiepoeng per semester. Dette varierer fra fag til fag. Før det ble brukt studiepoeng brukte universitetene og høyskolene vekttall. 5 vekttall tilsvarer 15 studiepoeng, 10 vekttall tilsier 30 studiepoeng og slik fortsetter det.

3.4 Lærerløftet

Lærerløftet er regjeringens løfte om en skole hvor elevene lærer mer. Et av målene med dette løftet er at hver enkelt elev skal bli best mulig rustet for fremtiden. Lærerne skal bli bedre rustet med en utdanning som går mer i dybden i fag, videreutdanning og det er nå høyere krav for å komme inn på studiet.

4 Teori - Kompetanselandskap

4.1 Kompetanse

I denne delen av oppgaven skal teksten gå i dybden på kompetanselandskapet i K&H faget. I K&H stiller ikke utdanningsdirektoratet krav om formell kompetanse fra lærerne fra 1. trinn til 7. trinn. Formell kompetanse er den dokumenterte kompetansen. Tidligere i rammeplanen fra 1992 var det obligatorisk med praktiske og estetiske fag. Dette har falt fra da utdanningsdirektoratet i 2010 rammeplanen gikk fra å utdanne allmennlærere til å utdanne faglærere. Espelands rapport (2011) utreder om hvor stor mangel det er på formell kompetanse i grunnskolen. Videre skriver professoren at over 50 % av lærere som underviser i musikk og K&H, ikke har formell kompetanse i disse fagene: «mange allmennlærere som underviser i musikk, K&H og mat og helse har ikke hatt disse fagene [...], og må dermed basere sin undervisning på den fagkompetansen de selv tilegnet seg gjennom grunnskolen eller på annen måte.» (Espeland, 2011, s.45). I begynneropplæringen er det svært viktig at underviserne har formell kompetanse. Barnehager bruker ofte de praktiske og estetiske fagene i sin opplæring. Det er vesentlig at lærere har god kompetanse innenfor disse fagene for å gjøre overgangen fra barnehage til skole så sømløs som mulig. Espeland fortsetter rapporten sin med;

Manglende fagkompetanse hos lærerne betyr at begynneropplæringen i de praktiske og estetiske fagene ikke kan bygges på et forsvarlig faglig og fagdidaktisk fundament, noe som selvsagt får betydelige konsekvenser for læringsutbyttet til elevene, både i møtet med selve fagene i småskolen, og som grunnlag for varierte arbeidsformer og metoder i andre fag. (Espeland 2011 s.48)

Hvis man ser tilbake på læreplanen M-74 ser en at praktiske og estetiske fag utgjorde ca. 20% av grunnskolens årstimetall, i rapporten til Espeland (2011) skriver han at på det tidspunktet var timeantallet gått ned til 12,3 % av skolens årstimetall. Dette er en vesentlig nedgang.

4.2 Status

Statusen til K&H i dag ser ikke ut til å være det samme som det en gang var. I læreplanen L97 var et av fokusene på praktiske og estetiske fag. FORM skriver at K&H ble fremhevet som en viktig referanseramme for kulturell innsikt i et samfunn i konstant endring. I L97 var hovedfokuset i rammeplanen K&H faget. Elevene skulle kunne produsere gjenstander av verdi etter grunnskolen. Hvis en ser på læreplanen K06 er ikke K&H lenger i fokus. Læreplanen endret seg fra å integrere K&H i undervisningen, til å fokusere på PISA-fagene; norsk, engelsk og matematikk.

I ett av intervjuene til Siljberg (2014) i masteravhandlingen hennes, *Kunst og håndverk i grunnskolen: Holdninger som eksisterer i dag*, forteller skoleleder om hvordan det fins A og B fag i skolen². Med A og B fag mener skolelederen at noen fag er viktigere enn andre og blir dermed prioritert høyere. Videre forteller skolelederen at hvis en ser på det politiske rundt de forskjellige fagene, ville en se at ikke alle fag blir kvalitetssjekket nasjonalt. Forskjellene er tydelig via både nasjonale prøver og PISA testene. Siljberg skriver hvordan det, ut fra hennes undersøkelser, ser ut til at det blir satset mer på breddetiltak; hvor alle skal kunne være med og få til noe. «Svekker det statusen til kunst- og kulturfagene i det man inkluderer alle i et slags breddetiltak hvor alle klarer å «prestere noe»?» (Siljberg, 2014, s.49). Ved å bruke K&H faget som et verktøy for andre fag, vil kunne nedverdige fagets egenverdi ved at en ikke ser faget i sin egenhet.

En annen grunn for at K&H ser ut til å bli nedprioritert er at flere lærere og ansatte innenfor skoler ser på faget som et støttefag. De ser ikke på K&H i sin helhet. I intervjuet til Siljberg skriver hun at skolelederen brukte begrepet “synsing” og snakket om K&H som et “verktøyfag.” Dette hevder Siljberg kan tolkes som at skoleleder mente faget var som en ressurs til andre fag, eller at det var et metodefag. «Det er påfallende at han ikke nevner fagets egenart, men kun fokuserer på faget som en ressurs for å realisere andre fags intensjoner på det praktiske plan.» (Siljberg 2014 s.64). Her kan det antas at skolelederens meninger kan ha grunnlag i hans fagkompetanse. Etersom skolelederen ikke har en videreutdanning innenfor K&H faget, vil man kunne anta at han baserer sine meninger på tidligere erfaringer i faget

² skoleleder er det samme som rektor.

som muligens stammer fra bare/ungdomsskolen. June Kunnikoff (2015) i sin masteravhandling, *Formell kompetanse i kunst og håndverk - betydning, prioritering og konsekvenser*, informerer om at i et av intervjuene hennes ble det påpekt av en faglærer med master i K&H at skillet mellom K&H som et kunnskapsfag eller "kosefag," var ofte basert på kompetansen til læreren som underviser i faget. Kunnikoff sin faglærer påpeker viktigheten ved det å ha et mål og en mening i det man gjør. Derimot er det lett for noen uten fagutdanning, å se på K&H som en "sosial fritime," hvor elevene skal få lage noe fint. Hun fortsetter artikkelen med å skrive at ufaglærte lærere er mer opptatt av hva som skal gjøres i undervisningstimen, enn hva som skal læres i opplegget. «At det ikke bare er hva vi skal lage, men hele veien før.» (Kunnikoff 2015 s.54)

I intervjuene til Kunnikoff er det flere som kommenterer på mangel av satsing på faget fra ledelsen. Denne administrative avgjørelsen bringer oss inn på det siste punktet innenfor begrepet kompetanselandskapet: hvorfor har det seg at ledelsen på flere skoler velger å ikke satse på K&H? Catrine Lie (2013) skisserer hvor viktig skolelederne er i prosessen av å omsette plan til praksis.

Dersom skolelederne mangler den nødvendige innsikten i KH-faget og dermed en forståelse av fagets bredde og det allmenndannende, vil det kunne få konsekvenser for hvordan skoleledere prioriterer faget ved skolene og hvilken kompetanse lærerne som settes til å undervise i faget har. (Lie 2013 s.81)

Dermed har det seg slik at om skolens ledelse ikke har kompetanse innenfor K&H faget, må de i større grad være bevisste i deres ansvar når det kommer til læreplanen og dens oppfølging. «Ifølge spesialrådgiver i Kommunenes sentralforbund (KS) Jorunn Sandsmark, er skoleledere kommunale ledere og dermed en del av kommunen når hun beskriver kommunens ansvar for skoleutvikling.» (Lie 2013 s.82). Skolelederne har dermed stor innflytelse på mengden faglærere på barneskolene, men hva er det som blir prioritert hos dem?

4.3 Satsing

Norske politikere ved flere anledninger ytret at vi skal styrke de praktisk-estetiske fagene, men er det i det hele tatt slik at det blir satset på disse fagene? Selv om politikerne gjentatte ganger ytrer et ønske om å styrke de praktisk-estetiske fagene, er det slik at regjeringen innvilger endringer som vil bidra til å oppnå det ønskede resultatet. I 2019 gav kunnskapsdepartementet ut en ny strategi som omhandlet en styrking av de praktisk-estetiske fagene. I strategien kommer de med fire mål for fremtiden. Det første målet er å styrke de praktisk-estetiske fagene i skolen, punkt nummer to er å styrke fagenes innhold i barnehager og skoler. Det tredje målet de lanserete er at kompetansen og profesjonsfelleskapet i barnehager og skoler skal styrkes. Kunnskapsdepartementets siste mål er å bedre rekrutteringen av lærere med praktisk og estetisk fagkompetanse. Dette kan vise til at staten ønsker at fagene skal løftes. I en artikkel på utdanningsnytt.no sine sider kommenteres den nye strategien slik:

I strategien skriver regjeringen ofte at de vil vurdere om de skal innføre og/eller gjennomføre ulike tiltak. Strategien fremstår dermed for oss hovedsakelig som en samling velmenende ord om estetikkens betydning for barn og unge, uten at vi kan se at noe i situasjonen i grunnskolen og lærerutdanningen vil endre seg nevneverdig. (utdanningsnytt.no 2020)

I 2020 ble det innvilget 297 søknader i de praktisk-estetiske fagene, et svært lavt tall sammenlignet med andre fag som for eksempel engelsk, som har 1247 godkjente søknader. Videre hevdes det i artikkelen at flere søknader fra lærere angående videreutdanning i de praktisk-estetiske fagene ofte får avslag fra skoleeier; det står skrevet i strategien at det forventes at skoleeiere selv, skal vurdere behovet for kompetanse innenfor de praktisk-estetiske fagene og hvor relevant det er å videreutdanne de ansatte. Med dette har regjeringen fraskrevet seg sitt ansvar i denne prosessen, ettersom det ikke finnes motivasjon i form av straff eller belønning ved å prioritere etter/videreutdanning innenfor de praktisk-estetiske fagene.

4.4 Vurdering i faget

I 2000 ble den første PISA testen gjennomført i Norge. Her fikk skolene et sjokk da det viste seg at Norge rangerte enten på eller under gjennomsnittet i lesing, matematikk og naturfag. Resultatene ble ikke bedre og fortsatte å synke frem til 2006, da Norge hadde lavest poengsum av de nordiske landene. PISA testene er en av de tingene som har gjort at det er blitt mer fokus på fag som norsk, matematikk og naturfag. I Norge har vi også de nasjonale prøvene hvor norsk, matematikk og engelsk blir testet. Med dette kan vi anta at disse testene har hatt en stor påvirkning på hvorfor satsingsfagene til staten er norsk, engelsk og matematikk. Derimot finnes det ingen god måte å teste de praktisk-estetiske fagene på tilsvarende nivå som skrivefagene. Det mangler en standardisert eksamen i fagene. Ser vi på K&H faget er dette ett av de fagene som blir ansett som "lett," og at det er "enkelt" å få god karakter i faget. Siljuberget (2014, s. 59) hevder at K&H lærere som mangler formell kompetanse eller har mindre undervisningserfaring i faget, har en tendens til å gi elever høyere karakterer, enn de lærerne med formell kompetanse og/eller erfaring innenfor faget.

Siden det finnes hverken nasjonale prøver eller eksamen innenfor de praktisk-estetiske fagene, mangler de en form for kvalitetssjekk i fagene. Som nevnt tidligere er en mangel på krav om studiepoeng for å undervise i fagene på barneskolene. En kumulativ konsekvens er at det er fullt mulig at elever begynner på ungdomsskolen, uten basiskunnskapene de skulle ha tilegnet seg på barneskolen innenfor de praktisk-estetiske fagene. Espeland (2011) hevder at uten kvalitet i de praktisk-estetiske fagene, vil metodekunnskapene disse fagene kan tilby ha liten til ingen verdi. Utsagnet hans påpeker hvor viktig det er å ha en form for kvalitetssjekk i alle fag og ikke bare skrivefagene. Liv Merete Nielsen ytrer i en artikkel hos FORM at "[d]enne forskjellsbehandlingen mellom teoretiske og praktiske fag kan ha bidratt til å svekke skolens satsning på kvalitet i K&H når det gjelder verksteder, utstyr og ansettelse av lærere." (forbanken.no 2018).

4.5 Tilbakemelding

Mangel på tilbakemeldinger til foreldre kan være en av faktorene rundt det at K&H ikke blir prioritert av skoleeiere. "Det synes å være mest vanlig å omtale elevenes

kompetanse i de praktisk-estetiske fagene i samtalen dersom eleven som oppfattes[*sic*] som faglig svake i de øvrige fagene, men hvor han er bedre i de praktisk-estetiske fagene.” (Holthe, Hallås, Styve, Vindenes, 2013, s.7). Med dette kan man postulere at K&H faget ikke blir fremmet overfor foreldre. Siljuberger drøfter også dette temaet og kommer frem til at det muligens ikke er interessant for foreldre å få tilbakemelding i K&H om de anser faget som mindre krevende enn andre fag. Videre skriver hun: “Jeg stiller meg undrende til at en lærer i KH i dag godtar dette. Vil ikke det og ikke omtale et fag som allerede kan oppfattes som undergravet, faktisk være med på å undergrave det mer?”(Siljuberger 2014 s 59). Dette kan antas at det er svært viktig å få inn tilbakemeldinger i K&H faget, men at det på dette tidspunktet blir det ikke ser ut til å bli prioritert. Dette kan da tyde på at faget er i en evig spiral nedover på prioriteringslisten.

5 Metode

I denne teksten gjør jeg en faglitteraturstudie hvor jeg skal analysere og drøfte to rammeplaner. Disse rammeplanene er *rammeplan for 4-årig allmennlærerutdanning* fra 1992, som ble justert i 1994 og *rammeplanen for grunnskolelærerutdanningen 1-7. trinn og 5-10. trinn* fra 2010. Ved å gjøre en analyse av disse to rammeplanene ser jeg nærmere på ryggmargen til lærer-opplæringen. Analysen gjøres for å undersøke om det finnes antydninger til at praktiske og estetiske fag blir nedprioritert i opplæringen, da med fokus på K&H. Ettersom den nye rammeplanen ikke var ferdig da jeg startet på denne analysen, valgte jeg å se bort fra denne og gå ut i fra de to tidligere rammeplanene.

Ved å analysere disse to rammeplanene kan vi muligens se endringen i lærerutdanningen, hvilket kan ha utslag på antallet studenter som velger å anskaffe formell kompetanse i K&H for barneskolen. For å se på dette skal jeg se nærmere på hvordan rammeplanene har endret på hvilke fag som er obligatoriske gjennom lærerutdanningen. I hver rammeplan er det en seksjon som forklarer hvilke fag som er obligatoriske og hvor mange studiepoeng lærerstudentene måtte under rammeplanens periode. Ved å sammenlikne dette fra de to tekstene får vi et tydelig innblikk i hva som har eventuelt endret seg fra 1992 til 2010 med fokus på K&H. Selv

om endringer i andre fag kan ha en effekt på hvordan K&H blir oppfattet, anser jeg det ikke som vesentlig nok for å bli tatt opp i denne undersøkelsen.

Det finnes mye forskning rundt dette temaet, som er årsaken til at jeg har valgt å gjøre en litteraturanalyse og ikke forskning på tema på egenhånd. Det er derimot mangel på forskning rundt rammeplanene og deres mulige innvirkning på fagene som blir undervist i grunnskolen. Ved å gjøre en litteraturanalyse av rammeplanene går vi rett til kilden av lærer-opplæringen, her skal jeg se på om det finnes antydninger til diskriminering mot K&H. Analysen gir oss muligheten til å se hvor det eventuelle problemet ligger. Derimot, om det ikke er her problemet ligger, kan jeg konkludere at problemet ligger annensteds, ettersom det er en tydelig mangel på K&H lærere med formell kompetanse.

6 Analyse

I analysedelen skal vi se på endringene som har skjedd i rammeplanene for lærerutdanningen fra 1992 til lærerutdanningen fra 2010. Her skal vi se på endringer i hva som er obligatorisk og mulige endringer innenfor K&H faget. Nedenfor er det to tabeller som viser de obligatoriske fagene fra de forskjellige rammeplanene.

Den obligatoriske delen av allmennlærerutdanningen(1992) i de tre første årene:

Estetiske fag (K&H eller musikk)	5 vt	15 stp
Kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering	10 vt	30 stp
Matematikk	10 vt	30 stp
Natur, samfunn og miljø (Naturfag og samfunnsfag)	10 vt	30 stp
Norsk	10 vt	30 stp
Pedagogikk	10 vt	30 stp

Praksisopplæring	18 uker	
Praktisk fag (heimkunnskap eller kroppsøving)	5 vt	15 stp

Den obligatoriske delen av grunnskolelærerutdanningen 1.-7. trinn (2010) i de tre første årene:

Praksisopplæring	20 uker
Matematikk	30 stp
Norsk	30 stp
Pedagogikk og elevkunnskap	60 stp
Undervisningsfag 1	30 stp
Undervisningsfag 2	30 stp

6.1 Obligatoriske fag

I de obligatoriske fagene hardet skjedd en stor endring i hva lærerutdanningen innebærer. Dette kan allerede sees i tittelen på rammeplanene, rammeplanen fra 1992 heter *Rammeplan for 4-årig ALLMENNLERERUTDANNING*. Derimot heter rammeplanen fra 2010: *Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanningene for 1-7.trinn og 5-10- trinn*. Titlene på rammeplanene viser tydelig den største endringen; nemlig at lærerutdanningen ikke lenger utdanner allmennlærere, men faglærere.

I rammeplanen for 4-årig allmennlærerutdanning (1994 s.39) står det at utdanningen skal i alle tilfeller omfatte minst 6 av de obligatoriske fagene i grunnskolen. I dagens gjeldende rammeplan (regjeringen.no 2010) er det følgende ordlyd: «Grunnskolelærerutdanning for 1.–7. trinn skal normalt omfatte minimum fire undervisningsfag, der minst ett av fagene skal være på 60 studiepoeng og de andre fagene må være på minimum 30 studiepoeng.». Her blir det på nytt vist at det ikke lenger blir utdannet allmennlærere men at det nå er mer fokus på spesialisering

innenfor fag i skolen. Lærere skal ha mer spisskompetanse. I denne utviklingen kan vi se at noen fag faller fra kun ved å se på antall forventede undervisningsfag som nyutdannede lærere skal kunne undervise i. Uteksaminerte lærere i 1992 skulle ha 6 forskjellige undervisningsfag, mens nye lærere i dag har fagkompetanse i 4 fag. Derimot er det høyere krav på de fagene som er gjenværende i den obligatoriske delen. I den nåværende rammeplanen står det at «[f]or grunnskolelærerutdanning 1.–7. trinn er det obligatorisk med pedagogikk og elevkunnskap 60 studiepoeng, matematikk 30 studiepoeng og norsk 30 studiepoeng» (regjeringen.no 2010).

Fra 1992 til 2010 er det tre fag som har falt fra i den obligatoriske delen. Fagene som er forsvunnet er 5 vekttall (15 studiepoeng) i Kristendomskunnskap med livssynsorientering og 10 vekttall (30 studiepoeng) i natur, samfunn og miljø, hvorav det omfatter 5 vekttall fra hvert av natur- og samfunnsfagene. Det siste faget som er forsvunnet er 10 vekttall (30 studiepoeng) i praktiske og estetiske fag. De praktiske og estetiske fagene inneholder mat og helse, kroppsøving, forming og musikk, hvorav en kunne velge å ta 5 vekttall i to forskjellige fag eller 10 vekttall i ett av de. Det kommer tydelig frem her at den kunnskapen som ble ansett som vesentlig for en lærer har endret seg over tiden. I denne nye utviklingen av fagspesialisering er det kommet nye krav innenfor de gjenværende obligatoriske fagene, blant annet innenfor pedagogikk.

6.2 Pedagogikk

En av de større endringene innenfor rammeplanene er tilførselen av en bacheloroppgave i utdanningen. Før rammeplanen fra 2010 var det ikke obligatorisk med en bacheloroppgave. Regjeringen.no (2010) skriver;

Bacheloroppgave i det 3. studieåret er obligatorisk. Arbeidet med oppgaven og innføring i vitenskapsteori og metode skal utgjøre 15 studiepoeng av pedagogikk og elevkunnskap. Oppgaven skal være profesjonsrettet med tematisk forankring i pedagogikk og elevkunnskap og/eller i andre fag. (regjeringen.no 2010)

I motsetning til i 1992 hvor det skrives at «[k]arakteren i pedagogisk teori kan settes på grunnlag av eksamen eller på grunnlag av en kombinasjon av standpunktvurdering

og eksamen» (Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet/Lærerutdanningsrådet, 1994, s.316). Det vil ikke være mulig å sammenligne disse fagene ettersom at innholdet vil ha endret seg med tiden. Likevel, utfra vektallene/studiepoengene kan det se ut som at mengden pedagogikk har doblet fra 1992 til 2010. Denne konklusjonen kommer av at det var obligatorisk med 10 vektall i 1992 hvilket tilsvarer 30 studiepoeng i dagens tallsystem, og i dagens lærerutdanning er det obligatorisk med 60 studiepoeng i pedagogikk. Bachelor, som nevnt tidligere er også obligatorisk, hvilket går under navnet *Pedagogikk og elevkunnskap emne 4*. Som navnet tilsier er bacheloren en del av pedagogikkfaget. Dette viser at pedagogikk er blitt satt mer i fokus i den nye lærerutdanningen.

6.3 Kunst og håndverk

I 1992 var hovedtemaene i forming, som senere fikk navnet K&H, bilde, skulptur, bruksform og fagdidaktikk. Rammeplanen fra 1992 viser hva som forventes av K&H lærere, her står det tydelig hva de skal ha lært og hva som går innad i hovedtemaene. Når en ser nærmere på kategorien bilde står det for eksempel at «Det er viktig å arbeide med bilde ut fra aktuelle tema, viktige livsområde, lokalmiljøet, andre fag» (Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet/Lærerutdanningsrådet, 1994, s.69). Det blir poengtert at forholdene legges til rette for tverrfaglig arbeid i faget. Spesifikasjonene i rammeplanen kan avdekke hvorfor K&H var et av fokusene i læreplanen L97. Det er også mulig at mangelen på spesifikasjon i den læreplanen fra 2010 kan ha hatt et utslag på K&H faget i læreplanen LK06. Den største endringen fra 1992 til 2010 er digitaliseringen innad i K&H. Dagens opplæring av K&H faglærere prioriterer å få inn så mye teknologi som mulig for å følge endringene i samfunnet. Ettersom at rammeplanen sitt oppsett har endret seg med tiden, er det ikke en spesifikk del innenfor rammeplanen som beskriver kravene til de valgfrie fagene i den nye rammeplanen. Grunnet det faktum at rammeplanen fra 2010 ikke inneholdt de samme retningslinjene som rammeplanen fra 1992, valgte jeg å ta utgangspunkt i hovedområdene fra utdanningsdirektoratet sine nettsider. Sammenligningen her blir ikke nøyaktig ettersom kravene innenfor hva lærere skal kunne er flyttet mer til læreplanene, men det får frem de største endringene innenfor

faget og vil derfor bli sett på som relevant informasjon. I læreplanen fra 2010 er hovedområdene visuell kommunikasjon, design, kunst og arkitektur. Ved å fokusere på læreplanen finner man hint til den gamle rammeplanen; under hovedtemaet kunst står det at: «Tradisjonen med fritt skapende arbeid innenfor bilde og skulptur videreføres og utvikles i dette hovedområdet.» (udir.no 2019). Dette kan tolkes som at hovedtemaene bilde og skulptur fra 1992 begge faller innenfor dette ene hovedtemaet nå.

I den nye planen har håndverk-delen av K&H faget nesten forsvunnet. Det blir nevnt kort i arkitektur-seksjonen med setningen: «[t]egning og bygging av modeller i målestokk inngår i hovedområdet og danner grunnlag for å forestille seg tredimensjonale rom ut fra tegninger og dataanimasjoner.» (udir.no 2019). Læreplanen nevner hverken materialer eller utstyr som elevene skal lære å utnytte. Dagens læreplan er svært fri i sine formuleringer. Undervisningen som kommer av dette blir utvilsomt personbasert. Dette står i motsetning til den gamle rammeplanen hvor det står hvilke materialer, redskaper og teknikker som skal kunne anvendes. For å få en tydeligere sammenligning kan man se på læreplanen L97, som tar utgangspunkt i rammeplanen fra 1992: «Felles for alle fagene i L97 var at lærestoffet ble presentert på en konkret måte. Hovedmomentene i planen konkretiserer innholdet i undervisningen.» (FORM, 2019) Det presiseres også i L97 at i kunsten skulle to fagområder bli løftet frem, nemlig kunsten og håndverket. Dette er forsvunnet med den nye rammeplanen og læreplanen.

7 Drøfting

Ser vi på de forskjellige faktaene, som å endre faget til ikke obligatorisk og mangel på kvalitetskontroll i faget, ser man en tydelig endring i kompetanselandskapet til K&H. På den ene siden har politikerne i lengre tid ytret et ønske om å heve statusen og kompetansen innad K&H. Engasjementet deres vises via statusmeldinger og utgiving av strategi for å styrke praktisk-estetiske fag i 2019. På den andre siden er slik at det mangler belønning og/eller straff når det kommer til gjennomføringen av strategien. En kan også tenke at grunnen for at det anses som nødvendig at staten kommer ut med en strategi for hvordan en kan styrke K&H, er at statusen rundt faget er så lavt at

nye lærerstudenter velger bort K&H faget, til fordel for andre fag som blir ansett høyere. Vi vet allerede at det er en mangel av fagkompetente lærere i K&H, men når statusen på faget er så lavt, kan anta at faget ikke anses som førstevalget for de nye lærerstudentene.

Er det virkelig slik at den norske stat satser på de praktisk-estetiske fagene? Ser en nærmere på hva som faktisk er blitt gjort og hva som er blitt lagt frem kan en nesten si det motsatte. Fra 1992 rammeplanen til 2010 rammeplanen har de fjernet den obligatoriske delen av faget, da tanke på at fremtidige lærere skulle velge faget selv. Deretter begynte staten å legge press på fag som norsk, engelsk, naturfag og matematikk ved å innføre nasjonale prøver og PISA testen. Dette kan ha hatt en effekt på hvordan skoleeiere prioriterer hvilke fag som de ansatte får videreutdanne seg innenfor. Ser vi tilbake på antallet godkjente søknader for videreutdanning innenfor de praktisk-estetiske fagene er det 297 som fikk det innvilget. I motsetning er det over 1000 søknader som ble godkjent per fag som er en del av de nasjonale prøvene. Ut fra dette kan en mulig konklusjon være at regjeringens ytringer om å styrke K&H faget ikke samsvarer med det som faktisk blir gjort.

Ser vi videre på endringene i rammeplanen fra 1992 til 2010 er det noe vesentlig i forhold til undervisningen i K&H faget som har endret seg og det er hvor personbasert undervisningen er. I den eldre rammeplanen fra 1992 fikk alle lærerstudentene kompetanse innenfor minst et praktisk-estetisk fag og rammeplanen la til grunn for hvilke teknikker og materialer elevene skulle ha erfaring med etter grunnskolen. I 2010 rammeplanen er disse retningslinjene forsvunnet. Dermed har ikke lærere utdannet innenfor denne rammeplanen kompetanse i praktisk-estetiske fag. Rammeplanen fra 2010 gir heller ikke tydelige retningslinjer innenfor hva som forventes i K&H faget. Dermed kan man trekke konklusjonen at det er lærere som mangler fagkompetanse og retningslinjer for hva undervisningen i K&H burde inneholde. Det er mulig at en viss andel av disse lærerne har en form for realkompetanse innenfor faget, men dette gir igjen personbaserte resultater innenfor undervisningen.

Siden det ikke kreves studiepoeng i K&H faget for å undervise i det på barneskolen, finnes det ingen ordentlig kvalitetssjekk for faget på barneskolen. Men det har seg også slik at det ikke er eksamen i faget på ungdomsskolen, men bare standpunkt karakter og et minimumskrav på 30 studiepoeng for å undervise i faget

hvilket igjen gir en mangel på kontroll innenfor faget. Dette med tanke på at vi vet lærere med mindre undervisningserfaring og studiepoeng har en tendens til å gi høyere karakterer. Uten eksamen med ekstern sensor finnes det heller ingen ordentlig kvalitetskontroll på ungdomsskolen. I henhold til mangel på krav i K&H faget, er det nå mulig for lærere uten fagkompetanse og som muligens ikke har hatt kontakt med faget siden ungdomskolen, å undervise på barneskolen. Dette viser hvor lite faget blir prioritert på noen skoler og det hinter om en viss holdning overfor faget. Som nevnt tidligere er det flere skoleeiere som prioriterer realfag/fag som blir testet på nasjonalt/internasjonalt nivå når de ansetter nye lærere. Denne holdningen fra skoleeierne kan gjøre inntrykk på elever og nye lærerstudenter som senere skal velge hvilke fag de ønsker å jobbe med videre.

8 Konklusjon

Min konklusjon av denne undersøkelsen vil være at endringen fra å utdanne allmennlærere, til å utdanne faglærere, har hatt en effekt på kompetanselandskapet til K&H faget. Slik jeg ser det har fjerningen av K&H som et obligatorisk fag en direkte innvirkning på det manglende antallet fagkompetente lærere på barneskolen. Dette er lærere som skal undervise fremtidens lærere og håndverkere. Uten fagkompetanse i K&H og tydelige retningslinjer fra både rammeplan og læreplan om teknikker og materialer som elevene skal ha kunnskap til etter barneskolen, vil det være vanskelig å skape undervisningsopplegg av høy kvalitet. Dette kan igjen ha en innvirkning på lærerstudenters fremtidige valg av undervisningsfag, som da kan føre til en videre nedgang i K&H og dermed prioriteringen av faget. I verste tilfelle kan dette føre til fagets bortgang i skolen, hvilket ville vært forferdelig, etter som det er K&H som introduserer barn for mer praktisk arbeid. Jeg vil påstå at bestemmelsen ved å fjerne de praktisk-estetiske fagene som obligatoriske fag, i tillegg til innføringen av nasjonale prøver og PISA testene, har en direkte og vesentlig effekt på både status til faget og den manglende kompetansen K&H faget har i norske barneskoler i dag.

9 Litteraturliste

Karlsen, K.H., Skregelid, L. og Holdhus, K. (2020, 23. Januar) Styrking av praktisk og estetisk innhold i skolen: Velment, men uforpliktende strategi. Hentet fra <https://www.utdanningsnytt.no/laereplaner-laererutdanning-praktisk-estetiske-fag/styrking-av-praktisk-og-estetisk-innhold-i-skolenvelment-men-uforpliktende-strategi/227587>

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (1992) *RAMMEPLAN FOR 4-ÅRIG ALLMENN LÆRERUTDANNING*, 5-47

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (1992) *RAMMEPLAN FOR 4-ÅRIG ALLMENN LÆRERUTDANNING*, 63-89

Kunnikoff, J.O. (2015). *Formell kompetanse i kunst og håndverk - betydning, prioritering og konsekvenser*. (Mastergradsavhandling, Høgskolen i Oslo og Akershus). Hentet fra: <http://hdl.handle.net/10642/2658>

Kunnskapsdepartementet. (2010) *Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanningene for 1.–7. trinn og 5.–10. trinn* Hentet fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/rundskriv/2010/forskrift_rammeplan_grunnskolelaererutdanningene.pdf

Kunnskapsdepartementet. (2010). *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen 1. – 7. trinn*, 8-15

Kunnskapsdepartementet. (2010). *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen 1. – 7. trinn*, 50-55

Kunnskapsdepartementet. (2019) *Praktiske og estetiske fag skal styrkes i skolen, barnehagen og lærerutdanningen* (Meld. St. 206(2019)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/praktiske-og-estetiske-fag-skal-styrkes-i-skolen-barnehagen-og-larerutdanningen/id2665832/>

Kunnskapsdepartementet.(2019) *Skaperglede, engasjement og utforskertrang.*

Hentet

fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/201001d9f9f24870aa5c06ce9b12c8be/skaperglede-engasjement--og-utforskertrang.pdf>

Kunnskapsdepartementet.(2020) *5800 lærere får videreutdanning.* (Meld. St.

86(2020)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/5800-larere-far-videreutdanning/id2701317/>

Kunst og design i skolen (2020, 01. April) Ja til eksamen i kunst og håndverk. Hentet

fra <https://www.kunstogdesign.no/jatileksamenikunstoghaandverk>

Lagerstrøm, B.O., Moafi, H. og Revold, M.K. (2014). Kompetanseprofil i grunnskolen.

8-19

Lagerstrøm, B.O., Moafi, H. og Revold, M.K. (2014). Kompetanseprofil i grunnskolen.

30-35

Lie, C. (2013). *Skolelederens verdsetting av læreres fagkompetanse i Kunst og håndverk.* (Mastergradsavhandling, Høgskolen i Oslo og Akershus). hentet fra:

<http://hdl.handle.net/10642/1620>

Nielsen, L.M (2010) Muntlig eksamen med praktiske innslag. *FORM*, 3(2010). Hentet

fra <https://www.formbanken.no/form-2/2018/4/6/lmn-har-ordet?rq=eksamen>

Opstad, K. D. (2013). "Vi trenger ikke kunst og håndverk for å bli lærere". *FORM*, 13(5),

22-23.

Sanden, C.H (2010,7.desember) PISA-testen ble et sjokk for Norge. Hentet fra

<https://www.nrk.no/norge/--pisa-ble-et-sjokk-for-norge-1.7413860>

Siljuberg, H.K.M. (2014) *Kunst og håndverk i grunnskolen: Holdninger som eksisterer i dag*. (Mastergradsavhandling, Høgskolen i Oslo og Akershus). hentet fra: <http://hdl.handle.net/10642/2118>

Utdanningsdirektoratet (2004) PISA 2003 - Rett spor eller ville veier?. Hentet fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/PISA-2003---resultatene-2004/>

Utdanningsdirektoratet (2007) PISA 2006: Svakere resultater i alle fag. Hentet fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/PISA-2006-Svakere-resultater-i-alle-fag/>

Utdanningsdirektoratet (2019) PISA 2018 - resultater. Hentet fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/pisa-2018/>

Utdanningsdirektoratet (2020) Resultat av søknadsbehandlingen - lærere. Hentet fra <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/etter-og-videreutdanning/larere/resultat-av-soknadsbehandlingen---larere/>